

Fetele care țin cortina

- *Un atlas sentimental al muncii din culise* –

În spatele cortinei, se trăiește altfel. În spatele cortinei, se muncește în șoaptă, în întuneric și nu se iese la aplauze. În spatele cortinei, există femei a căror muncă e esențială pentru un teatru, pentru că fără ele nu se ridică cortina.

Miroase a fixativ și a praf. Rochiile agățate pe umerașe tremură ușor când cineva trece grăbit pe lângă ele. Din când în când, câte o voce întreabă în șoaptă: „Unde-i acul?”, „Ai văzut corsetul mov?”. În spatele scenei, timpul se comprimă – lumina e slabă, pașii se grăbesc, mâinile lucrează repede. O costumieră¹ proaspăt angajată uită să pună un pampon pe un sacou. Actorul își duce mâna la piept și își dă seama că îi lipsește pamponul, obiectul central al următoarei scene. Realizează că probabil costumiera proaspăt angajată a făcut o greșală și atunci, în loc să fie nervos din cauza incidentului, o caută cu ochii în culise și îi zâmbește pentru că își dă seama cât de importantă e meseria ei.

Fig. 1 – Fotografie din Arhiva Teatrului Național *Aureliu Manea* Turda, preluată din folderul „Valiza cu fluturi, poze pe film”

¹ Mărturie dintr-o discuție purtată de Sara Pongrac și Larisa Tofan cu Maria Gherman, garderobieră și portăreasă la Teatrul Național *Aureliu Manea* din Turda, discuție din data de 11.05.2025.

Acest eseu pornește dintr-o cercetare despre femeile care au lucrat în culisele Teatrului *Aureliu Manea* din Turda între 1948 și 2018 – garderobiere, plasatoare, peruchiere, croitorese. Poveștile lor sunt rareori spuse, dar ele sunt acolo, în fiecare spectacol, în fiecare costum cusut de mână, în fiecare recuzită ascunsă în întuneric. Prin acest text îmi propun nimic să fac vizibilă o muncă invizibilă, fără de care teatrul n-ar fi teatru. Cercetând arhivele am constatat că de-a lungul timpului, meseriile s-au adaptat, unele au dispărut pe parcurs, iar altele au apărut treptat, acolo unde a fost nevoie. Am să prezint în cele ce urmează un atlas sentimental al muncii din culise pentru a sublinia importanța fiecărei meserii din teatru.

Garderobiera e înconjurată de umerase. Într-o lume suspendată între stradă și spectacol, ea te așteaptă cu zâmbetul pe buze. E acolo, la intrare, într-un colț al foaierei, e prima persoană cu care ai contact când intri într-un teatru. Tu îi lași haina și ea îți oferă la schimb un număr de ordine pe care trebuie să îl păstrezi cu grijă până la finalul spectacolului. Tu te duci în sală, dar ea rămâne acolo, între frigul de afară și căldura dinăuntru. O lume la care nu te mai gândești odată ce te așezi în scaun, dar care te așteaptă înapoi când cortina cade.

Costumiera e cea care vede tot – de la fermoarul care s-a blocat până la nasturele care stă să cadă. Ea știe exact unde e rochia actriței principale, care sunt pantalonii bărbatului din actul doi și unde se găsesc măgelele pentru pălăria cu pene. Știe dacă o bluză trebuie să stea mototolită sau perfect apretată. Știe câte dantele are fusta de epocă și câte siguranțe are nevoie un corset ca să nu cedeze. Dacă se rupe ceva, dacă alunecă o curea, dacă o floare cade din păr, mâna ei apare imediat cu un ac și o ață sau cu agrașa potrivită și îți spune „stai liniștit, rezolvăm”. Costumiera nu doar că ține cortina, ci e și gata oricând să o repare.

Munca de peruchieră înseamnă să reparați în grabă o perucă stricată între două scene, să lipești o mustață care s-a dezlipit sau să ascunzi o șuviță rebelă care a scăpat din coc. Alteori, înseamnă să stai ore întregi în picioare, modelând bucle perfecte sau împletind codițe complicate. Peruchiera e stăpâna părului din teatru. Își petrece ore întregi în atelier, printre peruci din păr natural sau sintetic, piepteni, bigudiuri, ace de păr, fixativ, sclipici, elastice.

Câteodată munca acestor femei transcende teatrului și urmează echipa artistică în turneele lor prin țară. Într-un astfel de turneu al Teatrului Național *Aureliu Manea*, drumul cu autocarul era prilej de distracție. Așa că mașiniștii împreună cu cabiniera și cu peruchiera au propus să joace ei rolurile principale din spectacolul care se juca în deplasare, pentru că știau

textul la fel de bine ca actorii². Și astfel, a început improvizația. Pentru un moment cu toții erau actori, se ștergeau granițele dintre culise și scenă. Ei știau piesa, o trăiseră de atâtea ori încât o aveau în sânge, în voce, în gesturi. Și acolo, pe autocar, au arătat încă o dată cât de mult contează munca lor, cât de prezenți sunt în spectacol, chiar și atunci când nu-i vezi.

Fig. 2 – Negativ din Arhiva Teatrului Național *Aureliu Manea* Turda, preluată din folderul „Deplasări în străinătate, poze pe film”

Plasatoarea veghează fiecare seară de spectacol. Fiecare sală de teatru e ca un mic labirint, iar fiecare plasatoare e un ghid priceput care are acel fir roșu ce te ajută să ajungi exact la locul tău. Când luminile se sting și se ridică cortina, ea nu dispare, se strecoară discret printre rânduri și veghează ca totul să fie în regulă. Sunt spectacole pe care le-a văzut de zeci sau sute de ori, murmură replicile odată cu actorii, recunoaște fiecare moment de improvizație și e mereu prima care se ridică în picioare și aplaudă. Plasatoarea e cea care te întâmpină la intrarea în sală și cea care îți spune „noapte bună” atunci când spectacolul e gata.

Munca sufleurului nu e doar să știe textul, ci să fie mereu cu un pas înaintea actorului: să simtă când acesta are un blocaj, când se încurcă sau când emoția pune stăpânire pe el. Și la momentul potrivit este gata oricând să șoptească textul, ca să îl ajute pe actor. Multă vreme sufleurul a stat sub scenă, într-o încăpere clausturantă din care îi ieșea doar capul, dar cu timpul s-a mutat în culise. Acum, în unele teatre, el nici nu mai există. De asemenea nu am găsit un substantiv feminin care să definească această meserie, deși, de cele mai multe ori, sufleurul e o femeie. Acest joc de rol îmi amintește de o întâmplare din teatrul din Turda când, într-o iarnă, un actor nu a putut să ajungă la o reprezentație, din cauza zăpezii. Așa că, regizorul i-a spus sufleurului, Ana Cosac, să joace ea rolul. Aceasta povestește³ cum a fost nevoită să joace, cu

² Mărturie dintr-un interviu filmat realizat de Ioana Toloargă cu Ana Cosac, fostă sufleur la Teatrul Național *Aureliu Manea* din Turda, interviu realizat în 2023.

Link interviu: https://www.youtube.com/watch?v=X883_hI3hOU

³ Mărturie dintr-un interviu filmat realizat de Ioana Toloargă cu Ana Cosac, fostă sufleur la Teatrul Național *Aureliu Manea* din Turda, interviu realizat în 2023.

textul în mână, pentru că îi tremurau mâinile de la emoții, nu pentru că nu cunoștea replicile, rolul unui antrenor de fotbal. „Înainte de începerea spectacolului, soțul meu fiind regizor tehnic a ieșit în fața cortinei și a anunțat că unul din actori nu a putut să vină la spectacol pentru că e închis Feleacul sau, mă rog, a explicat motivul, dar că spectacolul se va juca și în rolul acestui actor care lipsește va intra sufleorul cu textul în mână. Vă rog să mă credeți că eu așa emoții în viața mea n-am avut și nu mi-aș dori să mai am vreodată. În primul rând simțeam că picioarele nu sunt ale mele. Avem impresia că nu știu, calc pe vată, pe nu știu ce calc. Știam exact unde trebuie să mă duc, când trebuie să mă așez, când să mă ridic, toată mișcarea o știam foarte bine. Și acum problema era că așa îmi tremurau mâinile pe text, că se vedea. (...) După ce s-a terminat acest spectacol, am zis așa: Doamne, dacă fiecare actor trăiește această emoție de fiecare dată când urcă pe scenă, asta înseamnă un consum, zic, ăla se autoaprinde, se autoconsumă, e un fel de kamikaze, nu știu ce să zic...”⁴

Fig. 3 – Fotografie din Arhiva Teatrului Național *Aureliu Manea* Turda, preluată din folderul „25 ani aniversare, telegrame, ziare”

Link interviu: https://www.youtube.com/watch?v=X883_hI3hOU

⁴ Ibidem.

Portăreasa are mereu grijă să deschidă și să închidă ușile la timp, dar și să fie un fel de paznic al liniștii: nimeni nu are voie să deranjeze spectacolul și nimeni nu intră după ora începerii. Meseria ei e despre a proteja spațiul acela magic care începe cu „Liniște, începe spectacolul!” și se termină cu aplauze. De asemenea, portăreasa e cea cu ochi de vultur care știe totul, cine intră și cine iese, știe toate bârfele, toate poveștile nepovestite, știe cine are parte de admiratoare secrete și știe cine va veni după program pentru a mai sta de povești. Portăreasa e cea care păzește cortina.

Miroase a fixativ și a praf. Se râde tare, paharele se ciocnesc ușor, iar fumul de țigară iese leneș dintre buzele actrițelor care nu au mai stat să se demachieze după spectacol. O peruchieră povestește o întâmplare din timpul spectacolului, iar un tehnician îi răspunde cu o glumă veche, de atelier. O garderobieră ascultă în timp ce o actriță îi povestește despre rolul ei nou. În colț, regizorul desenează o schemă pe un șervețel. Se discută despre spectacol, dar și despre viață. Se dansează mult. Teatrul nu e doar muncă. E un fel de familie improvizată. O comunitate strânsă în jurul unei mese pe care stau și sticle de vin și texte de spectacol și ace de siguranță.

Așa mi s-a povestit că era, demult. Azi, lucrurile nu mai sunt chiar așa. Din mărturiile femeilor care lucrează de-o viață în culisele teatrului, am aflat povești despre o vreme în care lucrurile erau altfel. Nu mai bine sau mai rău – doar altfel. Pe atunci, se țineau petreceri dese în clubul teatrului: „Eu la club am apucat când se făceau premiere și erau chefuri până dimineața, mese și sarmale se făceau”⁵. Se stătea la masă, toți împreună, fără distanțe de funcție. Costumiera ciocnea un pahar cu regizorul, garderobiera discuta cu actorii despre roluri, iar peruchiera râdea cu tehnicul. Se vorbea despre artă. Se trăia teatrul ca o comunitate, nu ca o mașină bine unsă.

Caut urme ale acelor vremuri în afișele vechi. Găsesc numele lor acolo: croitoreasa, peruchiera, plasatoarea. Nu cu litere mari, nu pe primul rând, dar prezente. Vizibile. Astăzi, aceste nume lipsesc tot mai des. Și poate că e doar un detaliu. Dar în teatru, detaliile sunt cele care țin cortina. Fără ele, se prăbușește tot.

⁵ Mărturie dintr-un interviu audio realizat de Sara Pongrac și Paula Dalea cu Maria Gherman, garderobieră și portăreasă la Teatrul Național *Aureliu Manea* din Turda, interviu realizat în 13.05.2025.

Link interviu: <https://www.youtube.com/watch?v=fWPm-t7H8RU>

Femeile din culise știu tot ce nu se vede pe scenă. Garderobierele și peruchierele sunt primele care văd actorii înainte să intre în lumină — nu regizorii, nu spectatorii. Ele sunt martorele nervilor, a fricii, a entuziasmului care se ridică în culise ca o ceață densă cu zece minute înainte de spectacol. Sunt acolo când cineva își rupe fermoarul sau când se uită replicile. Când cineva are febră, dar joacă. Când cineva își pierde un prieten apropiat, dar urcă pe scenă.

- 4 -

Nr. crt.	Numele și prenumele cu inițiala tatălui.	Data și locul nașterii	Funcția, locul de muncă și vechime	ANUL înscrisului în FCR	Decezații posedă.	Scurtă caracterizare
2.	Szentgyörgy Otto	4 I 1925 Cluj, jud. Cluj.	-Electrician luminii. -Teatrul de Stat Turda. -31 ani vechime în cimp.muncii.	Nu	-Nu posedă	Este foarte bine pregătit din punct profesional pasionat de meseria pe care o practică și, lucru mai rar, a fost remarcat nu odată nemulțumit în unele creații teatrale pentru calitatea luminilor la spectacole.
3.	Milatai Ludovic	24 XII 1921 Gimția Turzii, jud. Cluj	-Greiter -Teatrul de Stat Turda. -8 ani vechime în cimp.muncii.	Nu	-Nu posedă	S-a adaptat foarte repede specificului lui muncii unui creier de teatru, realizând la un înalt nivel estetice costume de spectacol, mult mai pretentive decât cea modernă, neprecupețindu-și timpul liber pentru execuție și pregătire profesională.
4.	Balint Alexandru	16 III 1929 Com. Mihai Viteazul, jud. Cluj.	-Mănuitor decor -Teatrul de Stat Turda. -24 ani vechime în cimp.muncii.	1963	-Nu posedă	Este cel mai vechi mănuitor de decor din instituție, un foarte bun organizator al activității la locul de muncă. A manifestat un mare interes pentru pregătirea personalului din echipă. Cel puțin și deține sarcini pe linie obștească de care se achită cu multă conștiințiozitate.
5.	Suteu Ana	24 IV 1930 Com. Mediu, jud. Cluj.	-Costumieră -Teatrul de Stat Turda. -22 ani vechime în cimp.muncii.	Nu	-Nu posedă	Este o muncitoare foarte pricepută care se dăruiește cu pasiune muncii pe care o prestează. Este foarte muncitoare și deosebit de modestă, fiind apreciată și îndrăgită datorită acestor calități de către întregul colectiv de muncă.

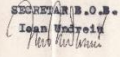

 DIRECTOR,
Emilian Cortea

 SECRETAR, I.O.B.
Ioan Andrei

Fig. 5 - Fotografie din Arhiva Teatrului Național Aureliu Manea Turda, preluată din folderul

„25 ani afișe, fluturași, distincții”

Relația dintre aceste femei și actori e una tăcută, dar profundă. Actorii știu asta. Și deseori, după ani, când își aduc aminte de un spectacol, își amintesc și de mâinile care i-au ajutat să se îmbrace, de femeia care le-a găsit o cămașă de rezervă când au transpirat prea tare sau de vocea care i-a liniștit din spatele oglinzii. „Au fost drăguți toți actorii. Eu zic că, după părerea mea, actorii sunt sufletești așa și prietenoși. Erau mulți care dormeau în teatru. Eu eram la poartă și ei erau în cabine. (...) Și veneau acolo la mine la poartă, stăteam, povesteam după ce se gătau repetițiile.”⁶

Pentru unele dintre aceste femei, teatrul a fost mai mult decât un loc de muncă. A fost un spațiu sacru, un ritual zilnic: „Eu teatrul îl consider ca biserică. Ca pe ceva sfânt. Pentru

⁶ Mărturie dintr-un interviu audio realizat de Sara Pongrac și Paula Dalea cu Maria Gherman, garderobieră și portăreasă la Teatrul Național Aureliu Manea din Turda, interviu realizat în 13.05.2025.
Link interviu: <https://www.youtube.com/watch?v=fWpM-t7H8RU>

mine așa e.”⁷. E o credință care transpare din fiecare detaliu pus la punct, din fiecare pată scoasă de pe un costum, din fiecare bentiță potrivită cu atenție pe capul unei actrițe.

Dar teatrul s-a schimbat. Odată cu apariția tehnologiei multe meserii au fost înlocuite. Cu toate acestea, Teatrul Național *Aureliu Manea* din Turda a readus în lumină sufleurul, un post fără care instituția a funcționat vreme de câțiva ani, dar care a fost reintrodus. Multe dintre aceste meserii dispar încet în teatrele din țară sau sunt reduse la minimum. Garderoba și perucile sunt adesea cumpărate din comerț, gata făcute, adesea sufleurii lipsesc. Iar când nu mai ai o peruchieră sau o machieuză, actrițele își fac singure părul și machiajul, adesea pe fugă, între două scene. Doamna Ana Moldovan povestește⁸ că la unele spectacole peruchiera sau chiar scenograful sau regizorul tehnic prelua acest rol, acolo unde machiajele erau mai sofisticate. Absența acestor profesii pune presiune. De asemenea doamna Ana ne-a mai spus că atunci când s-a angajat ea la Teatrul Național *Aureliu Manea* din Turda, în 1996 erau 100 de angajați în teatru, iar acum sunt doar 50.⁹

Într-o lume teatrală în care de cele mai multe ori lumina se concentrează pe regizori, pe actori, pe „viziune”, culisele rămân în penumbră. Dar acolo, în acea umbră, se clădește spectacolul. Munca acestor femei e feminitate tăcută, necosmetizată, o formă de artă care nu cere recunoaștere, dar fără de care teatrul nu ar putea exista.

Poveștile lor merită păstrate pentru că sunt mărturii ale unui alt fel de a înțelege arta – ca efort comun, ca solidaritate, ca întrepătrundere a rolurilor. Pentru că, atunci când garderobiera, regizorul și actorul stăteau la aceeași masă și vorbeau despre teatru¹⁰, se năștea o formă de comunitate artistică în care fiecare contribuție conta. Asta înseamnă, poate, cel mai profund, un teatru viu.

⁷ Ibidem.

⁸ Mărturie dintr-un interviu audio realizat de Sara Pongrac și Paula Dalea cu Ana Moldovan, plasatoare la Teatrul Național *Aureliu Manea* din Turda, interviu realizat în 14.05.2025.
Link interviu: <https://youtu.be/JDlquCSIZos?si=18WAlPAMiChZbA5t>

⁹ Ibidem.

¹⁰ Mărturie dintr-o discuție purtată de Sara Pongrac și Larisa Tofan cu Maria Gherman, garderobieră și portăreasă la Teatrul Național *Aureliu Manea* din Turda, discuție din data de 11.05.2025.

Fig. 6 - Fotografie din Arhiva Teatrului Național *Aureliu Manea* Turda, preluată din folderul

„Moscheta, poze film”

Prin acest eseu, încerc să contribui la recuperarea unei istorii care altfel s-ar putea pierde: o istorie afectivă, făcută din gesturi mici și tăcute, din meserii invizibile și din femei care au ținut cortina nu doar fizic, ci și simbolic – au ținut teatrul în picioare. Aceste povești nu sunt doar importante. Sunt esențiale. Și acum, când multe dintre ele nici nu mai apar pe afișe, cred că cel mai simplu și firesc gest de recunoștință ar fi să le reintroducem acolo, la locul lor, între ceilalți artiști. Numele lor merită tipărit, vizibil, nu doar rostit în șoaptă, în întuneric.

Fig. 6 - Fotografie din Arhiva Teatrului Național *Aureliu Manea* Turda, preluată din folderul

„Fintina cu patru adevăruri, poze film”

Și acum, în aplauzele dumneavoastră tăcute... Aș vrea să rostesc numele femeilor care nu au primit niciodată aplauze, deși au fost acolo la fiecare spectacol. Femei care nu au urcat niciodată pe scenă, dar fără de care scena n-ar fi avut sens. Le numesc aici cu respect și recunoștință – ca pe niște repere într-un atlas sentimental al muncii din culise. Ele sunt cele care au ținut cortina, au cusut în grabă, au așezat recuzita la locul ei, au îmblânzit peruci, au oferit hărți nevăzute actorilor și regizorilor. A fost și este teatrul lor. Această listă cu siguranță nu acoperă toate numele femeilor care au lucrat în această perioadă în teatru. Sunt femeile pe care eu am reușit să le regăsesc cu ajutorul afișelor și a caietelor program păstrate din acești ani. Și

tocmai de aceea este atât de important să reîncepem să scriem aceste nume pe afișe – pentru a arhiva și a da vizibilitate muncii acestor persoane, fără de care teatrul ar rămâne doar o umbră.

Fetele care au ținut cortina Teatrului Național *Aureliu Manea* între 1948 și 2018:

1. Valentina Iancu – sufleor
2. Viorica Gallin – regizoare tehnică
3. Ghiorghina Nemeș – coordonatoare tehnic & contabil materiale
4. Emilia Miron – costumieră
5. Valentina Graur – sufleor
6. Rosemarie Leoveanu – sufleor
7. Elena Forțu – scenografă
8. Eliza Urcan – schițe costume
9. Ileana Hodiș – schițe și decor
10. Eugenia Zania Buiuc – schițe decor și costume
11. Eufemia Oneț – costumieră
12. Valentina Negoescu – sufleor
13. Viorica Malski – peruchieră
14. Alice Botez – coregrafă
15. Marga Ene-Bogdan – decor și costume
16. Maria Rosetti – scenografă
17. Ortanza Coțoc – sufleor
18. Ștefania Șerban – sufleor
19. Anna Bologa – sufleor
20. Valeria Ilea – sufleor
21. Florica Ciurea – sufleor
22. Felicia Aram – decor și costume
23. Preda Valeria – garderobieră
24. Eva Bîrsan – costumieră
25. Tina Negoescu – sufleor
26. Silvia Sur-Moscu – secretar literar
27. Ana Tordai – recuzitieră
28. Olga Grigoriță – dactilografă

29. Ana Șuteu – plasatoare și cabinieră
30. Eufemia Ciocîrlan – croitoreasă sefă
31. Ana Nyulaș – cabinieră
32. Valeria Preda – garderobieră
33. Elena Miron – butafor
34. Lorincz Ghizela – croitoreasă
35. Frăteanu Maria – peruchieră
36. Niculai Aurelia – cabinieră
37. Simona Valeria – plasatoare
38. Grunzo Maria – plasatoare
39. Ionescu Ghizela – garderobieră
40. Cimerdean Rodica – garderobieră
41. Vasilescu Ana – curier, îngrijire și pază
42. Varga Berta – îngrijitoare
43. Elisabeta Salcă – secretar literar
44. Ana Costin – sufleor
45. Maria Chioreanu – peruchieră
46. Ileana Leș – plasatoare
47. Ana Cosac – sufleor
48. Rodica Iușan – sufleor
49. Rodica Sabău – personal de sală
50. Maria Luca – personal de sală, recuzitieră, cabinieră
51. Victoria Gârlea – personal de sală
52. Lucreția Rusu – personal de sală
53. Mariana Iozan – croitoreasă
54. Daniela Rusu – peruchieră
55. Maria Gherman – îngrijire și pază, garderobieră
56. Liana Bothăzan – sufleor
57. Maria Borza – cabinieră
58. Marcela Botnar – garderobieră
59. Ana Crișan – personal de sală
60. Adriana Costin – personal de sală
61. Ana Moldovan – plasatoare
62. Ileana Crișan – plasatoare

- 63. Rusu Lucreția – portăreasă
- 64. Doina Man – garderobieră
- 65. Alexandra Filep – recuzitieră
- 66. Elena Popa - croitoreasă

Am scris acest eseu folosindu-mă de Arhiva Teatrului Național *Aureliu Manea*, unde am căutat urmele acestor femei și prezența lor discretă, dar esențială. Le mulțumesc doamnelor Ana Moldovan – plasatoare și Maria (Maricica) Gherman – garderobieră și portăreasă, pentru timpul oferit și pentru poveștile împărtășite, precum și doamnei Ana Cosac - sufleor, ale cărei amintiri le-am regăsit într-un interviu care m-a însoțit pe tot parcursul acestei cercetări.